

austriackiej. Autorzy i uczestnicy sympozjum nie unikali pytań dotyczących roli Polski i Polaków we współczesnym świecie. Sesji towarzyszyła okolicznościowa wystawa „Polonia austriacka i jej przyjaciele” oraz koncert duetu fortepianowego braci Jacka i Macieja Łukaszczyków w lubelskiej filharmonii.

Włodzimierz Spaleniak

BADANIA OŚWIECENIOWE WE WROCŁAWIU MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM „OŚWIECENIE NA ŚLĄSKU W ASPEKCIE INTER- KULTURALNYM”

W ośrodku Uniwersytetu Wrocławskiego „Krokusy” w Karpaczu odbyło się w dniach 16 - 19 listopada 1994 r. sympozjum naukowe zorganizowane przez Zakład Literatury Niemieckiej do 1848 r. Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Środki na to sympozjum, którego tematem było *Oświecenie na Śląsku w aspekcie interkulturalnym. Tradycje. Dyskusje. Recepcja* zostały przekazane przez Komitet Badań Naukowych oraz Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej. Konferencja miała charakter interdyscyplinarny, w celu wymiany doświadczeń zgromadzili się nie tylko germaniści, ale również poloniści, teolodzy, historycy i muzykolodzy zainteresowani tym tematem. Reprezentowali oni prawie wszystkie główne ośrodki zajmujące się badaniami nad Oświeceniem w Polsce (Wrocław, Warszawę, Toruń, Zieloną Górę) oraz w Niemczech (Berlin, Bochum, Düsseldorf, Bergisch-Gladbach, Bonn, Augsburg, Zwickau, Monachium, Monastyr).

Prezentowane w ciągu trzech dni referaty zgrupowane zostały tematycznie w pięć bloków, noszących kolejne tytuły: *Tradycje, Rozważania w aspekcie interdyscyplinarnym, Polskie ślady na oświeconym Śląsku, Badania we Wrocławiu oraz Oddziaływania i dialogi*. Do żadnego z wyżej wymienionych bloków nie można zaliczyć będącego odrębnym tematem oryginalnego wystąpienia profesora Uwe-Karstena Ketelsena z Bochum, poświęconego wpisom, dokonywanym przez kolejnych zdobywców Śnieżki w tzw. *kopenbuchach* i oddającym ich nastroje oraz refleksje w momencie osiągnięcia tego szczytu. Konferencja zakończona została dyskusją podsumowującą przebieg trzech dni obrad; uczestnicy, zainteresowani dalszą współpracą, ustalili wstępnie, iż spotykają się ponownie w tym samym gronie za dwa lata w celu wymiany doświadczeń, weryfikacji poglądów i poszerzenia wiadomości o Oświeceniu na Śląsku. Po sesji zaplanowano wydanie tomu, zawierającego pełne teksty wygłoszonych referatów.

Pierwszy blok tematyczny sympozjum *Tradycje* rozpoczęło wystąpienie Helmuta Zedelmaira z Monachium poświęcone najsłynniejszemu przedstawicielowi wrocławskiego oświecenia – Christianowi Garve: zatytułowane *Christian Garve i samotność*. Ernst J. Krzywon z Augsburga przedstawił referat na temat śląsko-polskich fragmentów biografii Anny Luizy Karsch, specjalną uwagę zwracając na rolę elementów oświeceniowych w jej życiu i twórczości. Referat Anny Migoń z Wrocławia, analizujący politykę wydawniczą śląskich oficyn w osiemnastym wieku ze szczególnym uwzględnieniem przekładów ówczesnej klasyki europejskiej, poddał analizie nie zbadane do tej pory aspekty śląskiego bibliotekoznawstwa.

Drugi blok tematyczny poświęcony został w całości rozważaniom interdyscyplinarnym, na taki właśnie jego charakter wpłynęły referaty gości z Niemiec, reprezentujących inne dyscypliny naukowe, takie jak: historię, muzykologię czy teologię. Jako pierwszy z tej grupy przedstawił swoje badania dotyczące historii śpiewników w okresie Oświecenia muzykolog z Zwickau – Helmut Loos. Lucian Schiwietz z Bonn dokonał w swoim wystąpieniu analizy roli i znaczenia muzyki w utworach jednego z najsłynniejszych pisarzy śląskiego oświecenia – Johanna Timotheusa Hermesa. Związki pomiędzy kompozytorem Georgiem Philippem Telemannem a jego śląskim autorem tekstów – Danielem Stoppe objaśnił Klaus-Peter Koch z Bergisch-Gladbach, przybliżając

równocześnie słuchaczom te dwie tak ważne dla historii kultury sylwetki. Homiletyk Rainer Bendel z Monachium wskazał w swoim referacie na szczególnie charakter katolickich kazań w biskupstwie wrocławskim, których autorzy poruszali się w przestrzeni pomiędzy jansenizmem a oświeceniem. Anne-M. Brenker z Berlina dokonała w swoim wystąpieniu charakterystyki istniejących w ówczesnym Wrocławiu stowarzyszeń oświeceniowych, nie ograniczając się wyłącznie do środowisk literackich, uwzględniła w referacie organizacje społeczne, naukowe, gospodarcze i medyczne.

Trzecim tematem, wokół którego grupowały się kolejne referaty, były *Polskie ślady na oświeconym Śląsku*. Na ten blok zagadnień złożyły się wystąpienia polskich badaczy, zarówno polonistów, jak i germanistów. Mieczysław Klimowicz z Wrocławia przedstawił skomplikowane drogi recepcji najślynniejszego pisarza polskiego Oświecenia – Ignacego Krasickiego – w środowisku wrocławskim, jak też nieudaną próbę osadzenia go na stanowisku biskupa wrocławskiego. Referat Marcina Cieńskiego miał za temat wrocławskie wydawnictwo Kornów, a szczególnie specyfikę dokonywanych tam tłumaczeń utworów Christiana Fürchtegotta Gellerta, tak różnych od wydań przygotowywanych w innych ośrodkach. Eugeniusz Klin z Zielonej Góry postawił sobie za cel przybliżenie nieznannej postaci dramaturga G. F. Wurrwita, jak też jego utworu zatytułowanego *Wanda – księżna Polski albo nieszczęśliwe zamążpójście*. Przedmiotem zainteresowania Włodzimierza Zientary z Torunia była specyfika szkolnictwa w Prusach Zachodnich, ze szczególnym uwzględnieniem śląskich nauczycieli, wykładających w tamtejszych gimnazjach akademickich.

Referaty czwartego bloku tematycznego miały na celu zaprezentowanie wyników badań przeprowadzonych przez wrocławskich germanistów. Wojciech Kunicki przedstawił i scharakteryzował specyfikę losów dwojga pisarzy żydowskich na ówczesnym Śląsku: Ephraima Mosesa Kuh i Esther Bernhard (Gad). Marek Hałub poświęcił swój referat jednemu z wczesnych germanistów wrocławskich, J. G. Büschingowi, ukazując go jako kontynuatora oświeceniowej recepcji Średniowiecza. W oparciu o nie opublikowane rękopisy Urszula Bonter dokonała analizy związków Christiana Friedricha von Blankenburga z przedstawicielami śląskiego oświecenia, szczególnie z Christianem Garve. Na rolę i znaczenie świdnickich nauczycieli w życiu i twórczości Johanna Christiana Günthera zwróciła w swoim wystąpieniu uwagę Małgorzata Morawiec.

Ostatni blok tematyczny – *Oddziaływania i dialogi* – ukazywał Oświecenie nie jako epokę historyczną ograniczoną barierami czasowymi, lecz jako pojęcie ponadczasowe, odnoszące się do zjawisk czy też sposobów myślenia zapoczątkowanych w tamtej epoce, ale ujawniających się również w późniejszych okresach literackich i trwających do dziś. W tej grupie przedstawili referaty Marek Jaroszewski z Warszawy, Ivonne-Patricia Alefeld i Hans Georg Pott z Düsseldorfu. Marek Jaroszewski mówił o dziedzictwie Oświecenia w powieści Gustava Freytaga *Soll und Haben*. Hans Georg Pott analizował „oświeceniowe naleciałości” u Gerharta Hauptmanna, wskazując szczególnie na obraz kobiet w jego twórczości. Ivonne-Patricia Alefeld wygłosiła referat na temat Franza Junga, zatytułowany *Oświecenie i oburzenie*.

Podczas gdy barokowi śląskiemu poświęcono już znacznie wcześniej wiele uwagi, wiek osiemnasty nie cieszył się do tej pory zbyt wielką popularnością wśród badaczy. Większe zainteresowanie okazano zaledwie kilku twórcom śląskim tego okresu, ponownych wydań (poza wyjątkami takimi jak Garve, Karsch czy Hermes) doczekało się niewiele. Szerokie pole do prac naukowych stwarzają częściowo jeszcze nie usystematyzowane osiemnastowieczne druki znajdujące się w polskich i niemieckich bibliotekach, szczególnie Mekką dla naukowców zainteresowanych tym tematem zdają się być biblioteki dawnej NRD, przede wszystkim Halle. Nieograniczone wręcz możliwości badawcze stwarzają, nie opublikowane jeszcze do tej pory rękopisy. Wszystkie te problemy, potrzeby czy zadania zostały w Karpaczu zaledwie zasygnalizowane, organizatorzy nie stawiali też sobie za cel ich definitywnego rozstrzygnięcia, ich zamiarem było raczej stawianie pytań niż udzielanie na nie ostatecznych odpowiedzi. Zadaniem tego sympozjum była wymiana doświadczeń i informacji, wskazanie braków w literaturze przedmiotu, a przede wszystkim, wzajemna inspiracja.

Urszula Bonter